

ДАННЫЕ ОБ АВТОРЕ

Перчук Оксана Владимировна, кандидат экономических наук, доцент кафедры финансов, учета и налогообложения, Университет Григория Сковороды в Переяславе
ул. Сухомлинского 30, г. Переяслав, 08401, Украина
e-mail: oksi011279@gmail.com

Ляшенко Никита Сергеевич, соискатель третьего (научного) уровня высшего образования, специальности 071 «Учет и налогообложение»,
Университет Григория Сковороды в Переяславе
ул. Сухомлинского 30, г. Переяслав, 08401, Украина

Малая Юлия Владимировна, соискатель 2 года обучения второго (магистерского) уровня высшего образования, специальность 071 Учет и налогообложение,
Университет Григория Сковороды в Переяславе
ул. Сухомлинского 30, г. Переяслав, 08401, Украина

DATA ABOUT THE AUTHORS

Perchuk Oksana, PhD in Economics, Associate Professor,
Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav,
Sukhomlynsky Str. 30, Pereyaslav, 08401, Ukraine
e-mail: oksi011279@gmail.com

Lyashenko Mykyta, applicant of the third (scientific) level of higher education, specialty 071 «Accounting and taxation»,
Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav
Sukhomlynsky Str. 30, Pereyaslav, 08401, Ukraine

Mala Julia, applicant for 2 years of study of the second (master's) level of higher education, specialty 071
Accounting and Taxation,
Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav
Sukhomlynsky Str. 30, Pereyaslav, 08401, Ukraine

Подано до редакції 05.09.2022

Прийнято до друку 23.09.2022

УДК 005.6:338.48

<https://doi.org/10.31470/2306-546X-2022-54-64-71>

СЕРТИФІКАЦІЯ ПІДПРИЄМСТВ ТА СТАНДАРТИЗАЦІЯ ПОСЛУГ ЯК ІНСТРУМЕНТИ УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

**Романюк І. А.,
Марченко О. А.**

***Предметом дослідження** є теоретичні та практичні аспекти здійснення сертифікації підприємств та стандартизації послуг у туристичній сфері з метою підвищення їх конкурентоспроможності.*

***Метою роботи** є обґрунтування інституційних засад та складників здійснення сертифікації і стандартизації туристичної діяльності на рівні туристичних підприємств і послуг як важливих інструментів управління їх конкурентоспроможністю.*

***Методологічною основою статті** стали як загальнонаукові, так і спеціальні методи наукового пізнання. У статті використовувалися наукові методи дослідження: історичний, системно-структурного аналізу і синтезу, монографічний, статистико-економічний, проблемно-цільовий.*

***Результати роботи.** У статті визначено сутність сертифікації і стандартизації туристичної діяльності на рівні підприємств, продуктів і послуг. Обґрунтовано їх провідну роль як засобів підвищення конкурентоспроможності вітчизняного туризму та управління нею, у т.ч. на селі. Визначено специфіку та особливості надання сертифікатів і стандартів щодо агроосель та інших підприємств сільського зеленого туризму. Управління ними з допомогою цих дієвих інструментів буде сприяти відродженню та збереженню сільських територій.*

***Галузь застосування результатів.** Результати можуть бути використані туристичними підприємствами, об'єднаними територіальними громадами, регіональними та державними органами влади, неурядовими організаціями, закладами вищої освіти.*

***Висновки.** Вищезазначені шляхи поліпшення процедури здійснення сертифікації послуг у сфері сільського зеленого туризму в Україні не є вичерпними. Враховуючи, що підприємства сільського зеленого туризму перебувають в Україні наразі на етапі становлення, є частиною туристичної галузі і комплексно вирішують соціально-економічні проблеми сільських територій, необхідне термінове здійснення дієвих кроків щодо врегулювання правового статусу даного виду туристичної діяльності та процедури здійснення її сертифікації з метою забезпечення конкурентоспроможності.*

***Ключові слова:** туристична діяльність, підприємства, послуги, сертифікація, стандартизація, інструменти, конкурентоспроможність, управління.*

СЕРТИФИКАЦИЯ ПРЕДПРИЯТИЙ И СТАНДАРТИЗАЦИЯ УСЛУГ КАК ИНСТРУМЕНТЫ УПРАВЛЕНИЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТЬЮ ТУРИСТИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В УКРАИНЕ

Романюк И. А.,
Марченко О. А.

Предметом исследования являются теоретические и практические аспекты осуществления сертификации предприятий и стандартизации услуг в сфере с целью повышения их конкурентоспособности.

Целью работы является обоснование институциональных устоев и составляющих осуществление сертификации и стандартизации туристической деятельности на уровне туристических предприятий и услуг как важных инструментов управления их конкурентоспособностью.

Методологической основой статьи стали как общенаучные, так и специальные методы научного познания. В статье использовались научные методы исследования: исторический, системно-структурный анализ и синтез, монографический, статистико-экономический, проблемно-целевой.

Результаты работы. В статье определена сущность сертификации и стандартизации туристической деятельности на уровне предприятий, продуктов и услуг. Обоснована их ведущая роль как средств повышения конкурентоспособности отечественного туризма и управления ею, в т.ч. в деревне. Определены специфика и особенности предоставления сертификатов и стандартов в отношении агрохозяйств и других предприятий сельского зеленого туризма. Управление ими с помощью этих действенных инструментов будет способствовать возрождению и сохранению сельских территорий.

Область применения результатов. Результаты могут использоваться туристическими предприятиями, объединенными территориальными общинами, региональными и государственными органами власти, неправительственными организациями, учреждениями высшего образования.

Выводы. Вышеупомянутые пути улучшения процедуры осуществления сертификации услуг в сфере сельского зеленого туризма в Украине не исчерпывающие. Учитывая, что предприятия сельского зеленого туризма находятся в Украине на этапе становления, являются частью туристической отрасли и комплексно решают социально-экономические проблемы сельских территорий, необходимо срочное осуществление действенных шагов по урегулированию правового статуса данного вида туристической деятельности и процедуры ее сертификации с целью обеспечения конкурентоспособности

Ключевые слова: туристическая деятельность, предприятия, услуги, сертификация, стандартизация, инструменты, конкурентоспособность, управление.

CERTIFICATION OF ENTERPRISES AND STANDARDIZATION OF SERVICES AS TOOLS FOR MANAGEMENT OF THE COMPETITIVENESS OF TOURISM ACTIVITIES IN UKRAINE

Romaniuk Iryna,
Marchenko Oksana,

The subject of the study is the theoretical and practical aspects of the certification of enterprises and standardization of services in the tourism sector in order to increase their competitiveness.

The purpose of the article is to substantiate the institutional foundations and components of the certification and standardization of tourist activities at the level of tourist enterprises and services as important tools for managing their competitiveness.

The methodological basis of the article was both general scientific and special methods of scientific knowledge. Scientific research methods were used in the article: historical, system-structural analysis and synthesis, monographic, statistical-economic, problem-targeted.

Results of the article. The article defines the essence of certification and standardization of tourist activity at the level of enterprises, products and services. Their leading role as a means of increasing the competitiveness of domestic tourism and its management is substantiated, including in the village The specifics and peculiarities of providing certificates and standards for agro-villages and other enterprises of rural green tourism have been determined. Their management with the help of these effective tools will contribute to the revival and preservation of rural areas.

Results of the article. The results can be used by tourism enterprises, united territorial communities, regional and state authorities, non-governmental organizations, and higher education institutions.

Conclusions. The above-mentioned ways of improving the procedure for certification of services in the field of rural green tourism in Ukraine are not exhaustive. Given that rural green tourism enterprises are currently in the formative stage in Ukraine, are part of the tourism industry and comprehensively solve the socio-economic problems of rural areas, it is necessary to urgently take effective steps to regulate the legal status of this type of tourist activity and the procedure for its certification in order to ensure competitiveness.

Key words: tourism activity, enterprises, services, certification, standardization, tools, competitiveness, management.

JEL Classification: O31, L15, L83

Постановка проблеми. Ринок туристичних послуг є одним із ключових для економік різних країн. Він охоплює інтереси численних суб'єктів господарювання, а саме: туристичних підприємств, транспортних компаній, закладів розміщення, харчування, екскурсійних бюро, музеїв, театрів, інших закладів дозвілля, виробників супутніх послуг і товарів, масмедіа і рекламних компаній, виробників товарів «внутрішнього експорту» (сувенірів, традиційних та автентичних товарів у певних країнах), будівельних компаній тощо. Сфера туризму підтримує близько 50 суміжних галузей, один турист забезпечує роботою 10-12 осіб, а створення додаткового робочого місця в туристичній індустрії коштує в 20 разів дешевше, ніж в галузях промисловості. За статистичними даними UNWTO (Світової організації туризму), протягом останніх 24 років туристичні потоки зросли у 2,6 разів: з 435 млн. осіб у 1990 р. до 1135 млн. осіб у 2018 р.

Сертифікація й стандартизація в сфері туризму – це діяльність, що полягає в установленні положень для загального та неодноразового використання щодо наявних чи потенційних завдань і спрямована на досягнення оптимального ступеня впорядкованості туристичних послуг та інших процесів туристичного обслуговування. В такому розумінні вони є дієвими інструментами управління конкурентоспроможністю туристичних підприємств і організацій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблем сутності і змісту сільського зеленого туризму, його теоретичних і практичних аспектів розвитку приділяли увагу в своїх роботах багато вітчизняних і зарубіжних вчених, серед яких вагомий внесок зробили Баєв В. В., Вишневська Ю. В., Джинджоян В. В., Ігнатенко М. М., Мармуль Л. О., Михалко А. О., Романюк І. А., Супрунець М. Г., Торяник В. М., Хімичева Г. І. та ін. Проте вирішення проблем здійснення та використання сертифікації і стандартизації як дієвих інструментів управління конкурентоспроможністю розвитку туристичної діяльності вимагають подальших розробок.

Мета статті – обґрунтування інституційних засад та складників здійснення сертифікації і стандартизації туристичної діяльності на рівні туристичних підприємств і послуг як важливих інструментів управління їх конкурентоспроможністю.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основним законодавчим актом, що регулює відносини, пов'язані з діяльністю у сфері стандартизації та застосуванням її результатів, є Закон України «Про стандартизацію» від 5 червня 2014 р. № 1315-VII. Іншим нормативно-правовим актом, який визначає спеціальні завдання стандартизації у сфері туризму, є Закон України «Про туризм» від 15 вересня 1995 р. № 324/95-ВР. Згідно з даним законодавчим актом, державна система стандартизації у сфері туристичної діяльності спрямована на: захист інтересів споживачів і держави з питань безпеки туризму, життя і здоров'я громадян, охорони майна та довкілля.

Мова йде також про класифікацію туристичних ресурсів країни, забезпечення їх охорони, встановлення гранично допустимих навантажень на об'єкти культурної спадщини та довкілля; підвищення якості туристичних товарів, робіт і послуг відповідно до потреб споживачів і, відповідно, їх конкурентоспроможності; забезпечення безпеки об'єктів туристичних відвідувань з урахуванням ризику виникнення природних і техногенних катастроф та інших надзвичайних ситуацій; взаємозамінність та сумісність товарів, робіт, послуг, їх уніфікацію; створення нормативної бази функціонування систем стандартизації та сертифікації товарів, робіт, послуг [1-3].

Центральним органом виконавчої влади, який формує національну систему стандартизації, до 2012 р. був Державний комітет України з питань технічного регулювання та споживчої політики (Держспоживстандарт). Варто звернути увагу на те, що розробленням стандартів для сфери туризму на даний час займаються спеціалізовані органи зі структури Держспоживстандарту. На замовлення колишньої Державної туристичної адміністрації (ДТА) України в НДІ «Система» було розроблено всі 3 національні стандарти, що стосуються засобів розміщення туристів. Останній з них уведено в дію вже після реорганізації ДТА. Стандарти для засобів розміщення туристів наступні:

- ДСТУ 4268:2003 «Послуги туристичні. Засоби розміщення. Загальні вимоги»;
- ДСТУ 4269:2003 «Послуги туристичні. Класифікація готелів»;
- ДСТУ 4527:2006 «Послуги туристичні. Засоби розміщення. Терміни та визначення».

На сьогодні в НДІ «Система» планується розроблення національних стандартів з двох напрямів: у галузі зеленого (сільського) туризму; у галузі активного туризму як розроблення системи знаків, покажчиків, позначень на туристичних трасах і маршрутах. Технічний комітет № 118 «Послуги торгівлі, ресторанного господарства, туристичні та виставкові». Функції секретаріату в цьому ТК виконує Київський національний торговельно-економічний університет Міністерства освіти і науки України. ТК 118 було розроблено 2 національні стандарти, які використовуються в ресторанному господарстві:

- ДСТУ 3862-99 «Ресторанне господарство. Терміни та визначення»;
- ДСТУ 4281:2004 «Заклади ресторанного господарства. Класифікація».

До національних стандартів України також привіряються: державні класифікатори техніко-економічної та соціальної інформації; міждержавні стандарти, передбачені Угодою про проведення погодженої політики в сфері стандартизації, метрології та сертифікації у 1992 р. (надалі – міждержавні стандарти); республіканські стандарти Української РСР (застосовуються як національні до їх заміни чи скасування). Таким чином, у сфері туризму України на національному рівні зараз діють 11 стандартів, з яких: 5 національних стандартів України (ДСТУ) – 2 з них стосуються закладів харчування і 3 – засобів розміщення; 6 міждержавних стандартів країн СНД, що адаптовані, згідно з українським законодавством як національні; з них 3 стосуються підприємств харчування і 3 – туристично-екскурсійного обслуговування.

Щодо національних стандартів (ДСТУ) та міждержавних стандартів, то у сфері туризму вони встановлюють загальні обов'язкові вимоги до туристичного обслуговування (тобто гарантування безпеки, охорони здоров'я та життя людей, охорони навколишнього середовища, комплексність, точність і своєчасність виконання), а також рекомендаційні вимоги (комфортність, естетичність тощо) до видів послуг, включаючи умови обслуговування. Рекомендованими вимогами ДСТУ у сфері туризму є вимоги щодо категоризації готелів та аналогічних їм засобів розміщення за системою «зірок» (функції уповноваженого органу зі встановлення категорій готелям виконує Державна агенція розвитку туризму). Однак, якщо заклад одержав сертифікат на відповідність певній категорії (зірці), то виконання рекомендованих вимог стандарту стає для нього обов'язковим.

Подібна ситуація складається й у сфері застосування рекомендованих вимог ДСТУ щодо сертифікації послуг ресторанів і барів на відповідність певному класу. Варто зазначити, що деякі з міждержавних стандартів та окремі положення стандартів туристичних підприємств містять застарілі вимоги і потребують перегляду або внесення змін [4, с. 8]. Показники, що встановлюються національною системою стандартизації, повинні забезпечувати високу якість послуг і враховувати передовий зарубіжний досвід. У світовій практиці стандартизація повністю охоплює діяльність суб'єктів туристичного ринку, зокрема готельне господарство, пасажирські перевезення, зв'язок, освіту тощо.

Україна є діючим членом Міжнародної організації зі стандартизації (ISO), Світової організації туризму (UNWTO), Світової організації торгівлі (WTO), а отже, зобов'язана виконувати умови Генеральної угоди про торгівлю послугами (GATS). Передусім це стосується стандартизації послуг і гармонізації національних стандартів, щоб нормативні документи не стали перешкодою для підвищення якості послуг і не перетворились у технічні бар'єри. До основних стандартів ISO з туризму належать:

- ISO 18513:2003 (en) [Туристичні послуги – Готелі та інші види засобів розміщення туристів – Термінологія];
- ISO/TR 21102:2013 (en) [Пригодницький туризм. – Лідери. – Особиста компетентність];
- ISO 7001:2007 (en) [Графічні символи. – Інформаційні символи для громадських місць];
- ISO/IEC 29140-1:2011 (en) [Інформаційні технології в навчанні, освіті і підготовці. – Просування мобільних технологій. – Частина 1: Еталонна модель просування];
- ISO 24801-3:2014 (en) [Дайвінг для активного відпочинку. – Вимоги для підготовки аквалангістів. – Частина 2: Рівень 3. – Дайвер керівник];
- ISO 11107:2009 (en) [Дайвінг для активного відпочинку. – Вимоги до підготовки збагаченого повітрям нітроксі (EAN) дайвінг];
- ISO 24801-1:2007 (en) [Дайвінг для активного відпочинку. – Мінімальні вимоги безпеки для підготовки аквалангістів. – Частина 1: Рівень 1. – Дайвер під наглядом інструктора];
- інші стандарти.

Перераховані вище міжнародні стандарти доцільно використати як основу для розробки національних стандартів. Їх прийняття дозволить підвищити рівень туристичного обслуговування, забезпечить зростання конкурентоспроможності вітчизняних туристичних продуктів, а також сформує умови для притоку інвестицій національних та іноземних підприємств і корпорацій у сферу туризму.

Наразі, в Україні сформовано розуміння сільського зеленого туризму як специфічної форми відпочинку на селі із широкою можливістю використання природного, матеріального та культурного потенціалу регіону з одного боку, і певний різновид підсобної господарської діяльності сільських мешканців у межах та з використанням будівель, ресурсів свого господарства, а також надання туристам, послуг харчування, забезпечення місць для проживання тощо, - з іншого. У світовій практиці значення цього виду туризму зводиться до того, що сільський зелений туризм розглядається як невід'ємна складова комплексного соціально-економічного розвитку села та як один із засобів вирішення багатьох проблем сільських територій.

Враховуючи те, що в умовах фінансової кризи економічні та соціальні проблеми села надзвичайно загострилися, поширення й розвиток сільського зеленого туризму є особливо бажаними в Україні [5, с. 25]. Вирішення комплексу організаційно-правових питань щодо розвитку сільського зеленого туризму необхідно розглядати через призму правового стану особистих селянських господарств, правового режиму землі та майна цих господарств, основних засад господарської діяльності особистих селянських господарств тощо. Проте, нині зазначена туристична галузь потерпає від відсутності необхідного законодавчого забезпечення та нормативного регулювання. Не є винятком і процедура сертифікації послуг, які надаються суб'єктами сільського зеленого туризму.

Важливе значення для перспектив розвитку підприємств сільського зеленого туризму й сільських територій їх розміщення має сертифікація та певна стандартизація туристичних послуг. Знову ж таки в Україні відсутній державний орган із здійснення сертифікації. Між тим існують всі умови та ресурси для здійснення його діяльності. На рівні персоналу це можуть бути фахівці туристичного підрозділу або підрозділу з сертифікації та стандартизації відповідних міністерств і відомств та їх підрозділів у регіонах і на місцях. У країні є достатня кількість закладів вищої освіти, які могли б здійснювати підготовку таких фахівців, а також надати допомогу у розробці алгоритму та переліку питань для сертифікації. Можливо, вона має бути платною, але точно не високовартісною.

У національному та регіональному вимірах слід створити реєстри сертифікованих підприємств і агросадіб за категоріями. Відповідно, і власники, і споживачі мають знати, які показники визначають ту або іншу категорію. Сертифікати розуміються як підтвердження якості та відповідності діяльності для широкого

загалу. При цьому сертифікацію необхідно здійснювати за їх величиною та спеціалізацією на тих або інших послугах [6-8]. Сертифіковані підприємства й агросадиби означають офіційне підтвердження своєї високої репутації й конкурентні переваги. Вони мають значно більше шансів на ринковий успіх через підвищену довіру споживачів до таких підприємств та значний туристичний потік. Це значно підвищує їх роль у справі збереження, відтворення та розвитку сільських територій.

Основними компонентами для оцінки мають бути складники основних сукупностей забезпечення життєдіяльності й відпочинку: побутово-комунальні та санітарно-гігієнічні умови розміщення і проживання; якісне харчування у разі його наявності; безпека трансферу й пропонованих туристичних послуг і продуктів; відповідність персоналу. Насамперед, йдеться про показники їх якості. Тому можна говорити про сертифікацію якості, управління якістю, системи якості тощо. Сертифікація також має бути постійною, відбуваючись періодично, скажімо, один раз на 3-5 років. При цьому вона значним чином відрізняється від інших туристичних підприємств і предметом оцінки, і відсутності вимог до персоналу мати фахову освіту.

Сертифікація туристичних послуг має певні особливості, а підходи до сертифікації послуг у сфері сільського зеленого туризму враховують ще й те, що туристична діяльність у цій сфері відрізняється від туристичної діяльності. Адже суб'єктами надання туристичних послуг є не професіонали, а господарі селянських особистих, підсобних та фермерських господарств, які спираються на наявні місцеві ресурси [9, с. 338]. Особливості, а точніше проблеми, сертифікації послуг у сфері сільського зеленого туризму виникають у результаті практичної відсутності правового забезпечення та регулювання сфери цієї діяльності.

На сьогодні діяльність у сфері сільського зеленого туризму регулюється положеннями Закону України «Про туризм», № 324 від 15.09.1995 р. Право особистих селянських господарств займатися сільським зеленим туризмом визначено в статтях Закону України «Про особисте селянське господарство» № 742 від 15.05.2003 р. Чинний Закон України «Про туризм» має низку недоліків, оскільки регулює туристичну діяльність загалом, не враховуючи особливостей окремих її сфер (зокрема й сільського зеленого туризму). Хоча, у розвиток зазначеного положення, 23 жовтня 2003 р. до Верховної Ради України було подано проект Закону України «Про сільський та сільський зелений туризм», який мав визначити особливості здійснення сільського зеленого туризму як виду діяльності, проте він і досі не ухвалений [10-12].

Згідно з проектом, сільський зелений туризм – це відпочинковий вид сільського туризму, пов'язаний з перебуванням туристів у власному житловому будинку сільського господаря, окремому будинку або на території особистого селянського (фермерського) господарства. Головною фігурою в забезпеченні функціонування цього виду туризму, в організації відпочинку на селі є сільська родина. Вона надає житло, забезпечує харчування, трансфер і знайомить з особливостями сільської місцевості, пропонує майстер-класи з гончарства, бджолярства, полювання, лозоплетіння, рибальства та багато іншого.

За Законом України «Про особисте селянське господарство», юридична природа особистого селянського господарства полягає в тому, що це господарська діяльність, яка проводиться без створення юридичної особи фізичною особою індивідуально або особами, які перебувають у сімейних чи родинних відносинах і спільно проживають, з метою задоволення особистих потреб шляхом виробництва, переробки та споживання сільськогосподарської продукції, реалізації її надлишків і надання послуг із використанням майна особистого селянського господарства, у тому числі й у сфері сільського зеленого туризму. Діяльність, пов'язана з веденням особистого селянського господарства, не належить до підприємницької діяльності.

Положення «Порядку надання послуг з тимчасового розміщення (проживання)», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 297 від 15.03.2006 р. (зі змінами, внесеними Постановою Кабінету Міністрів України № 1203 від 16.11.2011 р.) та Закону України «Про особисте селянське господарство» до осені 2012 року прямо встановлювали, що сільський зелений туризм як вид діяльності (у разі відсутності реєстрації фізичної особи як підприємця) дозволів не потребує, а у разі наявності у садибі до семи номерів для туристів, сертифікація послуг із тимчасового розміщення є добровільною. Якщо власник садиби, який надає послуги з тимчасового розміщення, зареєстрований, як підприємець, то сертифікація послуг стосовно безпеки для життя та здоров'я людей, захисту їхнього майна та охорони довкілля – обов'язкова і має здійснюватися згідно з чинним законодавством.

Сертифікація надання туристам послуг харчування у зелених садибах була також обов'язковою, а послуги туристичного супроводу ще й потребували спеціальної освіти та дозволів. Проте, Наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі від 30.07.2012 р. № 876 (зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 19 вересня 2012 р. за № 1595/21907) внесено зміни до Переліку продукції, що підлягає обов'язковій сертифікації в Україні, виключивши розділ 30 «Готельні послуги та послуги харчування, що надаються суб'єктами туристичної діяльності», тому з цього часу сертифікація готельних послуг та послуг харчування стала виключно добровільною, що не сприяє забезпеченню їх високої якості та конкурентоспроможності.

Варто зауважити, що сертифікація послуг розміщення у США та Європі теж має добровільний характер. Але, зокрема у Франції, проводиться на підставі норм, установлених державною структурою, а у Швеції діє спеціальна Програма «Сільська гостинність». Вона встановлює власні правила – внутрішні стандарти, якими передбачені необхідні умови надання послуг відпочивальникам. Законодавство Польщі та Угорщини не містить спеціального визначення сільського (зеленого, аграрного) туризму. Як назву цієї форми діяльності, у Польщі використовують словосполучення «господарська гостинність», в Угорщині – «сільська хутірська гостинність». У цих країнах розроблено Державні стандарти у сфері сільського туризму.

Наразі, сертифікацію підприємств сільського зеленого туризму в Україні проводили 21 експерт за Програмою «Українська гостинна садиба», яка виконується за сприяння Спільки сільського зеленого туризму. Також сертифікація здійснюється за Програмою «Зелена садиба» на основі екологічних вимог та параметрів. Інститутами забезпечення сертифікації, стандартизації та ліцензування туристичної діяльності можна вважати Декрет Кабінету Міністрів України «Про стандартизацію і сертифікацію», «Про стандартизацію», «Про акредитацію органів з оцінки відповідності», «Про підтвердження відповідності». Проте потрібно мати на законодавчому рівні закріплені методичні положення та рекомендації щодо сертифікації. Тому знову підтверджується необхідність прийняття Закону України «Про сільський зелений туризм». Екологічна сертифікація садиб здійснюється за відомими світовими системами сертифікації послуг у сфері сільського зеленого туризму, зокрема BlueFlag, GreenGlobe 21, VISIT, Milieubarometer, LegambienteTurismo.

Як і в інших передових країнах, цим саме буде підтверджене розуміння: він потрібен не для підтримки невеликої (поки що) кількості малих туристичних підприємств та агроосель на селі, але їх як основної форми зайнятості сільського населення та збереження й відтворення сільських територій в умовах цифрової економіки, що стрімко розвивається, переводячи основний вид діяльності, - аграрну, - із переважання механічної та ручної праці у високопродуктивну автоматизовану. Тим самим зайнятість як основа відтворення населення в ній буде постійно скорочуватися, тим самим спонукаючи для організації та розвитку інші види діяльності, як от сільський зелений туризм [13].

Враховуючи вже існуючу в Україні процедуру проведення сертифікації послуг у сфері сільського зеленого туризму, для забезпечення пріоритетності розвитку цього виду туризму в Україні, поліпшення процедури здійснення сертифікації й стандартизації послуг, які надаються у цій сфері, її конкурентоспроможності загалом доцільно:

- здійснити впорядкування законодавчої бази, яка регламентує цю діяльність, зокрема прийняттям Верховною Радою закону «Про сільський зелений туризм», внесенням змін до податкового законодавства, Закону України «Про особисте селянське господарство», чітко прописавши визначення суб'єктів надання послуг у сфері сільського зеленого туризму, їхніх прав, обов'язків та відповідальності, процедуру здійснення сертифікації та підтвердження відповідності особистого селянського господарства державним стандартам, у тому числі у сфері сільського зеленого туризму;

- розробити та впровадити національні стандарти сільського зеленого туризму, зокрема ДСТУ «Послуги туристичні. Туризм сільський зелений. Основні вимоги»;

- розширити номенклатуру вимог та перелік критеріїв за якими сертифікується суб'єкт надання послуг у сфері сільського зеленого туризму, зокрема у частині надання послуг з організації харчування, дозвілля та екскурсійного обслуговування;

- здійснити акредитацію Спільки сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні в системі УкрСЕПРО та законодавчо делегувати їй повноваження щодо здійснення процедури сертифікації послуг у сфері сільського зеленого туризму в Україні.

Висновки. Вищезазначені шляхи поліпшення процедури здійснення сертифікації послуг у сфері сільського зеленого туризму в Україні не є вичерпними. Враховуючи, що підприємства сільського зеленого туризму перебувають в Україні наразі на етапі становлення, є частиною туристичної галузі і комплексно вирішують соціально-економічні проблеми сільських територій, необхідне термінове здійснення дієвих кроків щодо врегулювання правового статусу даного виду туристичної діяльності та процедури здійснення її сертифікації з метою забезпечення конкурентоспроможності.

Список використаних джерел:

1. Вишнеvsька Ю. В. Сертифікація основних послуг у галузі сільського зеленого туризму. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2010. № 4. С. 110-113.
2. Мармуль Л. О., Новак Н. П. Розвиток органічного виробництва в Україні на засадах кооперації. *Економіка АПК*. 2016. № 9. С. 26-32.
3. Баєв В. В. Концептуальні засади менеджменту якості в сфері туризму. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Серія: Економічні науки*. 2012. Вип. 3(47). С. 164-169.
4. Ігнатенко М. М. Управління органічним виробництвом аграрних підприємств на засадах здійснення соціальної відповідальності. *Економіка і фінанси*. 2015. № 12. С. 4-11.
5. Романюк І. А. Стратегічне управління розвитком галузі туризму на засадах формування корпоративної культури туристичних підприємств. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2016. №2. С. 24-27.
6. Хімичева Г. І., Михалко А. О., Супрунець М. Г. Удосконалення класифікації структурних складових комплексної туристичної послуги. *Вісник КНУТД*. № 1 (106), 2017, С. 65-74.
7. Мармуль Л. О., Радева М. М. Механізм формування диверсифікаційної політики підприємства в умовах трансформаційної економіки: монографія. Київ: ННЦ ІАЕ, 2006. 198 с.
8. Торяник В. М., Джинджоян В. В. Механізм державного управління туристичною галуззю в Україні (ліцензування, сертифікація, стандартизація). Дніпро: ВНПЗ «ДГУ», 2020. 182 с.
9. Ihnatenko M., Sarapina O., Sakun A., Marmul L. and Pylypenko K. Models of implementation of enterprises in agricultural green tourism in European countries and assessment of their efficiency. *International Journal of Innovative Technology and Exploring Engineering*, 8(12), 2019, pp. 337-340.
10. Про особисте селянське господарство: Закон України від 15.05.2003. *ВВР України*. 2003. № 29. Ст. 232.

11. Про сільський та сільський зелений туризм: Проект Закону України від 23.11.2003 р. № 4299. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=4299&skl=5.
12. Про туризм : Закон України від 15.09.1995 року № 324/95-ВР / Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80>.
13. Ihnatenko M., Antoshkin V., Postol A., Hurbyk Yu., Runcheva N. Features of the Content and Implementation of Innovation and Investment Projects for the Development of Enterprises in the Field of Rural Green Tourism. *International Journal of Management (IJM)*, 11 (3), 2020, pp. 304-315.

References

1. Vyshnevs'ka YU.V. (2010). Sertyfikatsiya osnovnykh posluh u haluzi sil's'koho zelenoho turizmu [Certification of basic services in the field of rural green tourism]. *Pivdenoukrayins'kyi pravnychyy chasopys*, 4, 110-113.
2. Marmul' L. O., Novak N. P. (2016). Rozvytok orhanichnoho vyrobnytstva v Ukrayini na zasadakh kooperatsiyi [Development of organic production in Ukraine on the basis of cooperation]. *Ekonomika APK*, 9, 26-32.
3. Bayev V.V. (2012). Kontseptual'ni zasady menezhmentu yakosti v sferi turizmu [Conceptual principles of quality management in the field of tourism]. *Visnyk Chernivets'koho torhovel'no-ekonomichnoho instytutu. Seriya: Ekonomichni nauky*, 3(47), 164-169.
4. Ihnatenko M.M. (2015). Upravlinnya orhanichnym vyrobnytstvom ahrarykh pidpryemstv na zasadakh zdiysnennya sotsial'noyi vidpovidal'nosti [Management of organic production of agricultural enterprises on the basis of social responsibility]. *Ekonomika i finansy*, 12, 4-11.
5. Romaniuk I.A. (2016). Stratehichne upravlinnya rozvytkom haluzi turizmu na zasadakh formuvannya korporatyvnoyi kul'tury turystychnykh pidpryemstv [Strategic management of the development of the tourism industry on the basis of the formation of the corporate culture of tourism enterprises]. *Visnyk Berdyans'koho universytetu menezhmentu i biznesu*, 2, 24-27.
6. Khimicheva H.I., Mykhalko A.O., Suprunets' M.H. (2017). Udoskonalennya klasyfikatsiyi strukturnykh skladovykh kompleksnoyi turystychnoyi posluhy [Improving the classification of structural components of a complex tourist service]. *Visnyk KNUTD*, 1 (106), 65-74.
7. Marmul' L.O., Radyeva M.M. (2006). Mekhanizm formuvannya dyversyfikatsiyanoi polityky pidpryemstva v umovakh transformatsiyanoi ekonomiky [The mechanism of formation of the company's diversification policy in the conditions of the transformational economy]. Kyiv: NNTS IAE.
8. Toryanyk V.M., Dzhyndzhoyan V.V. (2020). Mekhanizm derzhavnoho upravlinnya turystychnoyu haluzzyu v Ukrayini (litsenzuvannya, sertyfikatsiya, standartyzatsiya) [The mechanism of state management of the tourism industry in Ukraine (licensing, certification, standardization)]. Dnipro: VNPZ «DHU».
9. Ihnatenko M., Sarapina O., Sakun A., Marmul L. and Pylypenko K. (2019). Models of implementation of enterprises in agricultural green tourism in European countries and assessment of their efficiency. *International Journal of Innovative Technology and Exploring Engineering*, 8(12), 337-340.
10. Pro osobyste selyans'ke hospodarstvo [On personal peasant farming]: Zakon Ukrayiny [Law of Ukraine] 15.05.2003. VVR Ukrayiny. 2003. № 29. St. 232.
11. Pro sil's'kyy ta sil's'kyy zelenyy turizm [On rural and rural green tourism]: Proekt Zakonu Ukrayiny [Draft Law of Ukraine] 23.11.2003 r. № 4299. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=4299&skl=5.
12. Pro turizm [On tourism] : Zakon Ukrayiny [Law of Ukraine] 15.09.1995 roku № 324/95-VR / Verkhovna Rada Ukrayiny. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80>.
13. Ihnatenko M., Antoshkin V., Postol A., Hurbyk Yu., Runcheva N. (2020). Features of the Content and Implementation of Innovation and Investment Projects for the Development of Enterprises in the Field of Rural Green Tourism. *International Journal of Management (IJM)*, 11 (3), 304-315.

ДАНІ ПРО АВТОРІВ

Романюк Ірина Анатоліївна, доктор економічних наук, доцент, доцент кафедри маркетингу, управління репутацією та клієнтським досвідом, Державний біотехнологічний університет вул. Алчевських, 44, м. Харків, 61002, Україна
e-mail: romaniuk.iryana@ukr.net
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9257-2043>
Researcher ID: G-2200-2017

Марченко Оксана Анатоліївна, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економіки та готельно-ресторанного бізнесу Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького вул. Наукова містечка, 59, м. Запоріжжя, Запорізька область, 69000, Україна
e-mail: marchenko_oksana@mdpu.org.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4727-3183>

ДАННЫЕ ОБ АВТОРАХ

Романюк Ирина Анатольевна, доктор экономических наук, доцент, доцент кафедры маркетинга, управления репутацией и клиентским опытом Государственный биотехнологический университет

ул. Алчевских, 44, г. Харьков, 61002, Украина

e-mail: romaniuk.iryana@ukr.net

Марченко Оксана Анатольевна, доктор экономических наук, профессор, заведующий кафедрой экономики и гостинично-ресторанного бизнеса

Мелитопольский государственный педагогический университет имени Богдана Хмельницкого

ул. Научного городка, 59, г. Запорожье, Запорожская область, 69000, Украина

e-mail: marchenko_oksana@mdpu.org.ua

DATA ABOUT THE AUTHORS

Romaniuk Iryna, Doctor of Economics, Associate Professor, Associate Professor of Marketing, Reputation Management and Customer Experience

State Biotechnological University

Str. Alchevskikh, 44, Kharkiv, 61002, Ukraine

e-mail: romaniuk.iryana@ukr.net

Marchenko Oksana, Doctor of Economic Sciences, Professor, Head of the Department of Economics and Hotel and Restaurant Business

Melitopol State Pedagogical University named after Bohdan Khmelnytskyi

St. Naukovyyo mishechka, 59, Zaporizhzhia, Zaporizhzhia region, 69000, Ukraine

e-mail: marchenko_oksana@mdpu.org.ua

Подано до редакції 30.08.2022

Прийнято до друку 25.09.2022

УДК 657.1:65.011.47

<https://doi.org/10.31470/2306-546X-2022-54-71-77>

УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ ТА РОЗРАХУНКІВ З ОПЛАТИ ПРАЦІ В АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ НА ЗАСАДАХ СИСТЕМНОГО ПІДХОДУ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНИХ ІННОВАЦІЙ

Скрипник С. В.,

Коваль С. В.,

Шепель І. В.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні аспекти удосконалення обліку і розрахунків з оплати праці.

Метою роботи є виявлення проблем та обґрунтування напрямів удосконалення обліку оплати праці й нарахування заробітної плати в аграрних підприємствах на засадах системного підходу та впровадження організаційних інновацій.

Методологічною основою статті стали теоретичні та методологічні положення обліку й оподаткування; нормативно-законодавчі акти та фундаментальні праці вчених з вказаної проблематики. Було використано методи: історичний, абстрактно-логічний, діалектичний, монографічний, системно-структурного аналізу і синтезу, статистико-економічні, подвійного запису, бухгалтерських рахунків, бухгалтерського балансу, обліково-фінансової звітності.

Результати роботи. На засадах системного підходу було виявлено різницю між оплатою праці як процесом та заробітною платою як результатом праці, а також тотожні їх риси. Останні дозволяють розробляти та ідентифікувати форми оплати праці, їх зміст і переваги та можливості застосування. Визначено тенденцію зростання індивідуалізації праці та її оплати на основі контрактів. Обґрунтовано значення обліку оплати праці для підвищення її продуктивності й забезпечення ефективності аграрних підприємств.

Галузь застосування результатів. Одержані практичні рекомендації та розробки можуть бути впроваджені у господарську та облікову діяльність підприємств; підрозділів податкових служб; навчальний та науково-дослідний процес економічних та облікових факультетів закладів вищої освіти.

Висновки. Системний підхід до праці та її обліку дозволив визначити різницю між заробітною платою та оплатою праці; охарактеризувати тарифні та інші форми їх здійснення як організаційні інноваційні інновації; обґрунтувати завдання з обліку. Виконання завдань з обліку оплати праці позитивно впливає на імідж, ефективність функціонування та конкурентоспроможність розвитку аграрних підприємств через стимулювання дотримання правил внутрішнього трудового розпорядку, сумлінне виконання працівниками своїх посадових обов'язків, сприятливий моральний клімат у колективі. Це зумовлює злагодженість облікової роботи від моменту заповнення первинного документа до відображення інформації про нараховану і виплачену заробітну плату у звітності. Саме правильна організація оплати праці, дотримання справедливих пропорцій, співвідношень, обліку розмірів заробітної плати з умовами і результатами праці служать першочерговим чинником стимулювання продуктивності праці, зацікавленості працівників у підвищенні результатів та якості роботи.

Ключові слова: аграрні підприємства, працівники, оплата праці, заробітна плата, облік, нарахування, удосконалення, системний підхід, тарифні форми, індивідуалізація, контракти.